

PŘEHLED VÝZKUMŮ

49

Brno 2008

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 49

Volume 49

Číslo 1–2

Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Freisinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliáčik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balász Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Vrcholně středověká lotová závaží z českých a moravských lokalit.
Gruna, Hradisko (vlevo); Písek, u Šarlatského rybníka (v popředí); Ví-
cov, Městisko (vpravo dole); Boskovice, hrad (vpravo nahoře). Srov.
studii J. Doležela v tomto svazku. Foto P. Smékal.

*Medieval cup nested weights from czech and moravian sites. Gruna,
Hradisko (left); Písek, u Šarlatského rybníka (front); Vícov, Městisko
(bottom right); Boskovice, castle (top right). Cf. the article by J. Dole-
žel in this volume. Photo by P. Smékal.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Arch, spol. s r. o.
Charbulova 3a
618 00 Brno-Černovice

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2008
Náklad 450 kusů

Copyright ©2008 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i. and the authors.

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

Roč. 49, 2008, č. 1-2

91087/09

Druhý exemplář (obr. 8:9) společně se třetím drobným rydlem (obr. 8:7) byl vyroben z eratického silicitu. Kolekce nástrojů byla dále tvořena dvěma distálními zlomky čepelových hrotů (obr. 8:5,13), čtyřmi laterálně retušovanými čepeli (obr. 8:3,6,12,17), čepelí s konvexně retušovaným distálním koncem a bilaterální ventrální retuší (obr. 8:4) a radiolaritovou čepelí se strmou aurignackou retuší a charakteristickým „piškotovitým profilem“ (obr. 8:11). Jedna z čepelí je recentně poškozena, nelze proto zjistit přesný rozsah provedené retuše. S největší pravděpodobností byla retušována bilaterálně (obr. 8:15). Soubor obsahoval také vrub (obr. 8:18) a odštěpovač (obr. 8:19).

Ve sledovaném souboru se vyskytlo hned několik aurignackých typů, a to i přes poměrně malý počet nástrojů (18 kusů). Kolekce byla bohatá zejména na kanelované-kýlovité exempláře („carinated pieces“), z nichž je třeba upozornit na tři kanelovaná rydla a vytěžené kýlovité jádro, jež bylo sekundárně doplněno obvodovou retuší a transformováno na pracovní nástroj. Vzhledem k přítomnosti těchto aurignackých typů není pochyb o kulturním začlenění kolekce. Sledovaná kolekce rovněž potvrdila některé závěry M. Olivy (Oliva 1987, 72). Především se jedná o vysoké zastoupení radiolaritového materiálu na stanici Karolín I. Na žádné jiné aurignacké lokalitě v celém východním Pomoraví nebyl radiolarit štípan v tak hojném množství (viz. Oliva 1980, 29; týž 1982, 629; týž 1984, 620; týž 1987, 72). Z 64 artefaktů, které tvoří tento soubor, bylo 22 kusů (34%) vyrobeno z radiolaritu, ale pouze 5 z nich bylo retuší modifikováno na nástroj (z toho 2 aurignacké typy – čepel a škrabadlo). Radiolaritový materiál je tedy více početnější mezi jádry a neopracovanými polotovary. Ve sledovaném souboru převažují rydla (5 kusů) nad škrabadly (2 kusy). Tři z nich jsou kanelovaná, ostatní hranová. Klínová rydla v této kolekci zcela chybí. Zajímavé je, že pro výrobu aurignackých rydel nebyl nikdy použit radiolarit. K těmto závěrům dospěl M. Oliva na základě klasifikace souboru, který měl k dispozici. Ani v tomto souboru nebyla pro výrobu daných typů rydel tato surovina použita. Převaha rydel nad škrabadly a častý výskyt aurignackých typů rydel je pro Karolín I charakteristická. Z těchto poměrů (rydla versus škrabadla, vysoké procentuální zastoupení aurignackých typů rydel) vyvozuje M. Oliva technologickou vyspělost aurignacké industrie z Karolína I (Oliva 1987, 96).

Lenka Pělučová Vitošová, Zdeněk Schenk

Literatura

- Hays, M., Lucas, G. 2000:** A Technological and Functional Analysis of Carinated Pieces from Le Flageolet I, Dordogne, France. *Journal of Field Archaeology*, Vol. 27, No. 4 (Winter, 2000), 455–465.
- Oliva, M. 1981a:** Acheulian finds from Karolín, district of Kroměříž (Czechoslovakia). *Antropologie* 19, 27–32.
- Oliva, M. 1982b:** Variabilita paleolitických industrií a lidské chování – pokus o dialektický přístup ke vztahu vývoje nástrojů a společnosti. *Archeologické rozhledy* 34, 622–647.

Oliva, M. 1984a: Technologie výroby a použité suroviny štípané industrie aurignacienu na Moravě. *Archeologické rozhledy* 36, 601–628.

Oliva, M. 1987: Aurignacien na Moravě. *Studie Muzea Kroměřížska '87*. Gottwaldov: MTZ.

Resumé

Zdeněk Schenk collected 65 artifacts at the well-known Aurignacian site Karolín I „Chlum“ (Oliva 1981, 27) in the last few years. Raw material analysis indicates that patinated erratic flint is the most common type (27 items – 41,5%), followed by radiolarite (22 items – 33,9%), and Moravian cherts from local gravels (21,5%) (Krumlovský les-type chert, 4 items; Troubky-Zdislavice type chert, 3 items; Boršice type chert, 3 items; non-specified local cherts, 4 items). The raw material type of two artifacts was not determined. The tool collection consists of Aurignacian artifacts including a blade with bilateral steep retouch (obr. 8:11), 3 carinated burins (obr. 8:7, 9, 10) and an exhausted carinated core which had a secondary function as a scraping tool (obr. 8:20). Tools included 1 burin on a truncation (obr. 8:8), a burin on oblique retouch (obr. 8:21), a blade endscraper with unilateral retouch (obr. 8:16), 2 points (obr. 8:5, 13), 4 unilaterally retouched blades (obr. 8:3, 6, 12, 17), 1 fragment of a seemingly bilaterally retouched blade (obr. 8:15), 1 convex retouched blade with bilateral retouch on the ventral surface (obr. 8:4), a notch (obr. 8:18) and a splintered piece (obr. 8:19).

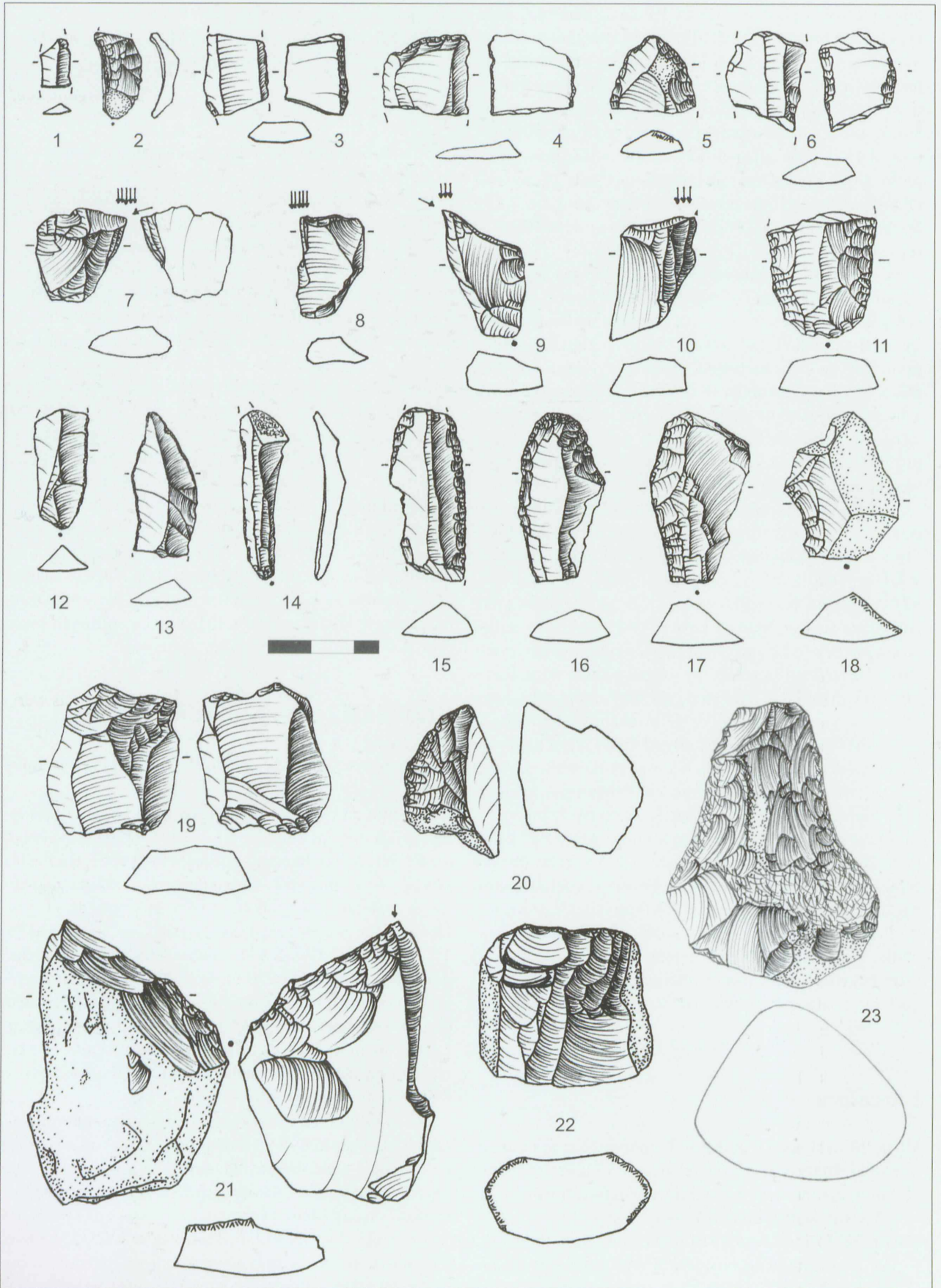
KROMĚŘÍŽ (OKR. KROMĚŘÍŽ)

„Kamenec“. Mladý paleolit. Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalita na rozhraní Bučovické pahorkatiny a Středomoravské nivy je situována severním až severovýchodním směrem od temene zalesněného kopce Barbořina (256,2 m n. m.), při západním okraji města Kroměříž. Vzdálenost od vrcholové kóty je přibližně 200 m. Geografické souřadnice lokality jsou: 49°18'19.324"N, 17°22'6.935"E (WGS-84). Nadmořská výška v těchto místech dosahuje cca 250 m. Lokalita zaujímá strategickou polohu nad nivou řeky Moravy s dobrým výhledem do prostoru Středomoravské nivy, na Holešovskou pahorkatinu, směrem k JZ ústí Moravské brány a směrem západním na Bučovickou pahorkatinu. Jižním směrem se rozprostírají severní svahy Chřibů.

Na jaře 2008 zde byl podniknut revizní povrchový průzkum, při kterém byla nalezena početně nevelká kolekce (8 kusů) kamenné štípané industrie. Cílem prospekce bylo ověřit paleolitickou lokalitu a rozšířit stávající soubor artefaktů, shromážděný záchranným výzkumem a povrchovou prospekci v roce 2004 (Bém, Peška 2005, 25). Daný výzkum a prospekce byly realizovány v souvislosti s budováním úseku dálnice D1, která prochází kolem severního úpatí kopce Barbořina (Berkovec, Peška 2005, 188).

Kolekce získaná během jara 2008 je poměrně rozmanitá co do zastoupení surovin. Mrazově poškozený zlomek jádra byl vyroben z eratického silicitu. Patina tvoří

Obr. 8: Karolín I. Vybrané artefakty. Fig. 8: Karolín I. Selected artifacts.

na artefaktu souvislou mocnou vrstvu, přičemž místy dochází dokonce až k jejímu vydrolování. Jádru má dochovanou jednu podstavu a těžní plochu, ze které byly odbíjeny hrotité čepele (obr. 9:3). Dalším artefaktem, vyrobeným z poměrně intenzivně patinovaného eratického silicitu, je mesiální část čepele. Úštěp byl vyroben rovněž z eratického, ale pouze lehce patinovaného silicitu. Velmi heterogenní skupinou jsou lokální rohovce, z nichž se podařilo rozlišit následující typy: typ Troubky-Zdislavice (1 kus), typ Boršice (1 kus) a typ Krumlovský les, varieta I (1 kus). Ve všech třech případech se jedná o patinované kusy suroviny. Z naorávaných podložních šterků terciérního stáří, ze kterých je tvořen kopec Barbořina, pochází chalcedon-opálové zvětraliny. V kolekci byl přítomen jeden exemplář této suroviny. Poslední nalezený artefakt je postpaleolitického stáří.

Malá velikost kolekce a její charakter (bez výskytu výraznějších typů nástrojů), nedovolují přesnější časové zařazení souboru. Artefakty byly přiřazeny obecně k mladému paleolitu.

Revize kolekce uložené v depozitáři Archeologického centra Olomouc: V souvislosti se stavbou dálnice D1, úsek 0134 Kroměříž-západ-Kroměříž-východ, byl v trati „Kamenec“ proveden povrchový průzkum v trase plánované dálnice a jejího širšího okolí. V místech se zvýšenou koncentrací nálezů byly položeny sondy (Archiv AÚ AVČR v Brně, N. Z. č. j. 3527/05). Celkem je v depozitáři uloženo 34 kusů štípané industrie, 28 artefaktů je ze sond a 6 artefaktů bylo shromážděno povrchovým sběrem. Ze sond pochází dvacet zlomků suroviny, v osmi případech byla identifikována chalcedon-opálová zvětralina, révaity a blíže materiálově nespecifikované druhy surovin. Révaity se vyskytují ve štercích řeky Moravy a jedná se o silicity s reliktami radiolaritů. Větší výskyt této suroviny byl zjištěn na jihozápadním okraji Kroměříže (Škrdla 2005, 14; Vokáč, Vokáč 2001, 160). Ze sond byl dále vyvednut drobný úštěp rozlomený na dvě části a 2 šupiny, vše z nepatinovaného eratického silicitu. Úštěp, vyrobený z blíže neurčené nepatinované suroviny, byl na pravé straně retušován do vrubu a v distální části pravděpodobně opatřen rydlovým úhozem (?) (obr. 9:1).

Neretušovaný úštěp z intenzivně patinovaného eratického silicitu měl být údajně vyvednut ze sondy. Do sondy se ovšem musel dostat až recentně, neboť jeho povrch nesl intenzivní stopy ořezu.

Ze sběrů pochází mrazově poškozený zlomek úštěpu s místní retuší, vyrobený z patinovaného eratického silicitu, radiolaritový fragment čepele a 2 kusy suroviny (chalcedon-opálová zvětralina a druhově nerozlišený rohovec lokálního původu). Laterálně retušovaná báze čepele (obr. 9:2) byla přepálená. Kvůli silnému poškození ohněm nelze identifikovat její výrobní surovinu a stejně tak nelze prokazatelně určit stáří (paleolitické či postpaleolitické) artefaktu. Posledním kusem pocházejícím ze sběrů je postpaleolitický mikrolit – trapézka.

Vzhledem k tomu, že v trati „Újezd U sv. Františka“, která se nachází níže ve svahu severovýchodním směrem od trati „Kamenec“, byla zjištěna polykulturní lokalita (s osídlením kultur LnK, MMK a KLPP) (Bém, Peška 2005, 25), je paleolitické stáří některých kusů klasifikované kolekce (vyjma patinovaných kusů) sporné.

Literatura

- Bém, M., Peška, J. (eds.) 2005:** *Ročenka 2004. Archeologické centrum Olomouc příspěvková organizace*, 2005.
- Berkovec, T., Peška, J. 2005:** Kroměříž (k. ú. Kroměříž, okr. Kroměříž), *Přehled výzkumů* 46, 188.
- Škrdla, P. 2005:** The Upper Paleolithic on the Middle Course of the Morava River. *Dolnověstonické studie* 13. Brno: AÚ AV ČR.
- Vokáč, M., Vokáč, J. 2001:** Další archeologické nálezy z okolí Kroměříže. *Archeologie Moravy a Slezska* 1, 159–161.

Resumé

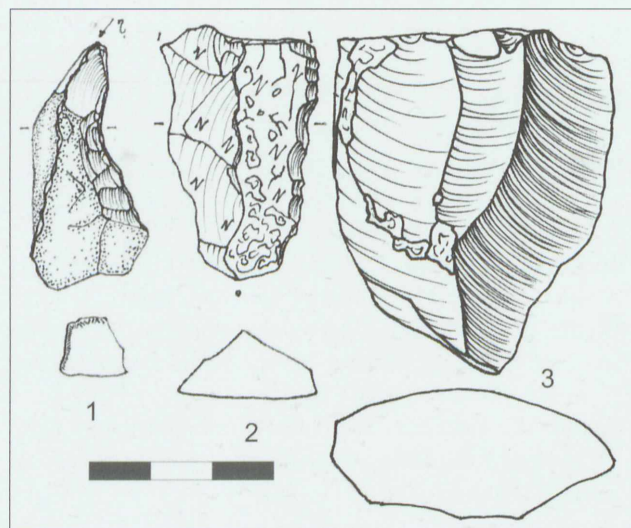
A small assemblage (8 items) was collected by Z. Schenk in the „Kamenec“ field near Barbořina hill. Barbořina is situated on the west periphery of the town of Kroměříž. A variety of raw materials is present – three artifacts (a core – obr. 9:3, a blade and a flake) were produced from patinated erratic flint (the patina coating on two of them – a core and a blade is very thick), isolated pieces of Moravian cherts (Troubky-Zdislavice type chert, Krumlovský les-type chert, Boršice type chert) and an unworked opal-chalcedony piece. One artifact was classified as Neolithic. The collection has very few diagnostic tools and can be generically classified as Upper Paleolithic.

When highway D1 was built in 2004, 28 artifacts were collected during excavations at the site of Kroměříž-Kamenec. Twenty items were classified as raw material (mostly opal-chalcedony mass and révaite, some items were not determined). Four artifacts (two flakes and 2 microchips/microfragments) were made from erratic flint, but only one of them was patinated. A notch, produced from a non specified and unpatinated raw material, had a possible burin impact (?) on the distal segment (obr. 9:1). Surface surveys in the vicinity of the excavation area yielded 6 additional items – a flake fragment produced from patinated erratic flint, frost damaged, partly retouched; a blade fragment made from radiolarite, and 2 items of unworked raw material (opal-chalcedony piece and non specified Moravian chert). A proximal fragment of a blade with unilateral retouch was burned (obr. 9:2) so identification of the raw material and its cultural classification was not possible. The remaining artifact was classified as Neolithic. The discovery of a multicultural site in the area makes the Paleolithic classification of the artifacts (other than the patinated items) uncertain.

KUNOVICE (OKR. UH. HRADIŠTĚ)

„Hluboček“. Aurignacien. Sídliště. Povrchový průzkum.

Hluboček je výrazné návrší s vrcholovou kótou 351,4 m n. m., které je situováno na levém břehu řeky Olšavy, v místě, kde Olšava opouští úzké koryto, kterým

Obr. 9: Kroměříž-Kamenec. Vybrané artefakty. Fig. 9: Kroměříž-Kamenec. Artifacts.

protéká Vizovickou vrchovinu, a vytéká do Dolnomoravského úvalu. Tato poloha má strategickou pozici, umožňuje kontrolu soutoku Moravy a Olšavy a leží tak na křižovatce dávných stezek. Její vzdálenost od dnešního regulovaného koryta řeky Moravy je 8,5 km, od pomyslného okraje Dolnomoravského úvalu (vrstevnice 200 m) pak 4 km. Přímou v prostoru severozápadního okraje vrcholové plošiny, v místě, odkud je dobrý výhled na soutok Moravy s Olšavou, v nadmořské výšce 345–350 m, byla v průběhu posledních pěti let získána kolekce artefaktů.

Z lokality již byl publikován drobný soubor, který sestával klínového rydla, respektive ze zlomku retušované čepele se stopami rydlových úhozů (terminální část rydla s počátkem – bulbem – rydlového úhozu chybí, Škrdla 2005, Fig. 3.30:1), z eratického silicitu, z masivní čepele z patinovaného radiolaritu, z recentně poškozeného zlomku čepele z eratického silicitu a ze dvou zlomků se stopami opracování, první je z radiolaritu a druhý z rohovce typu Troubky-Zdislavice (Škrdla 2005, 113).

Poloha všech nalezených artefaktů byla průběžně zaznamenávána pomocí ručního GPS přijímače (obr. 10). Na základě takto získaných polohových údajů lze konstatovat, že nálezy jsou rozptýlené na přibližně eliptické ploše o délce 100 m a šířce 50 m. Pouze ojedinělé nálezy byly mimo tuto koncentraci, níže po svahu. Pomyslný střed lokality má souřadnici 49°01.000'N a 17°30.428'E (WGS-84). Lokalita je povrchová, v podloží nevýrazné ornice jsou zvětraliny a svahové sedimenty.

Kolekce (včetně té již publikované) sestává ze 185 kusů. Zajímavé je surovinové spektrum. 33 kusy (17,8%) představují úštěpy silicifikovaných pískovců. Tato surovina by měla být klasifikovaná jako industrie z hrubých surovin, respektive hrubotvará industrie. Je ale třeba upozornit, že se vždy jedná o větší úštěpy, žádné „hrubší tvary“ jako podložky, otloukače apod. nebyly nalezeny. Zbytek kolekce je tvořen eratickým silicitem (73 ks, 39,4%), radiolaritem (55 ks, 29,7%), méně pak lokálními rohovci (3 ks rohovec typu Troubky-Zdislavice, 12 ks blíže nerozlišeného moravského rohovce) a limnosilicity bohatými na rostlinné makrozbytky (3 ks;

identifikace A. Přichystal a N. Doláková). Šest artefaktů je přepáleno.

Na lokalitě byly zaznamenány i postpaleolitické nálezy (viz kap. Neolit a Eneolit) – nepatinované kamenné artefakty (neolit–eneolit?) a zlolek broušeného nástroje (eneolit?). Tyto skutečnosti je třeba vzít v úvahu při klasifikaci paleolitického souboru, zejména u té jeho části, která je vyrobena z méně výrazně patinujících surovin, jako je radiolarit a silicifikované pískovce. Nelze vyloučit, že část artefaktů ze zmíněných surovin patří k postpaleolitickému osídlení, na druhou stranu jejich výrazně vyšší četnost vzhledem k postpaleolitické industrii a technologicko-typologické odlišnosti hovoří spíše pro paleolitickou klasifikaci této části souboru. V následujících odstavcích jsou přesto artefakty z různých druhů surovin popsány odděleně.

Z technologického pohledu kolekce není příliš výrazná. Z jader stojí za pozornost dvoupodstavové (protilehlé podstavy) mladopaleolitické jádro těžené z úzké hrany z rohovce typu Troubky-Zdislavice (obr. 11:28) a dva kusy, které mohou být klasifikovány jako bifasy, připravená jádra na drobné čepele nebo i rezidua jader (obr. 11:24,27); v obou případech jsou vyrobeny z lokálních rohovců. Objevila se i nepravidelná jádra z radiolaritu a limnosilicitu. Srovnání technologických spekter pro různé typy surovin vykazuje určité odlišnosti. Silicifikované pískovce jsou zastoupeny výhradně úštěpy. Podíl nástrojů je obdobný u eratického silicitu, radiolaritu i moravských rohovců. U eratického silicitu je ve srovnání s radiolaritem vyšší podíl mikroodštěpků (může být způsobeno vyšším kontrastem drobných bíle patinovaných odštěpků eratického silicitu vůči ornici, než je tomu v případě radiolaritu) a čepele a jejich zlomků na úkor úštěpů a jader. Vyšší podíl jader vykazují lokální moravské rohovce.

Mezi nástroji vyrobenými z eratického silicitu je 5 rydel, drobné strmě retušované škrabadlo (obr. 11:2) a část dalšího strmě retušovaného škrabadla (obr. 11:4), báze listovitého hrotu (obr. 11:14), fragment dalšího bifaciálně opracovaného artefaktu (snad dalšího, tentokrát hrubšího listovitého hrotu, obr. 11:15), drásadlo (respektive jeho fragment, obr. 11:26), retušovaná čepel (obr. 11:17) a vrub (obr. 11:18). V kolekci rydel je zastoupeno rydlo na zlomené čepeli (obr. 11:8,11), klínové (obr. 11:22) a dvě vícenásobná – na retušované hraně (obr. 11:9) a na retušované hraně a zlomené čepeli (obr. 11:10). Mezi nástroji vyrobenými z radiolaritu je drobné okrouhlé strmě retušované škrabadlo (obr. 11:1), škrabadlo na distálním zlomku čepele (obr. 11:3), drásadlo na zlomku masivní čepele (obr. 11:13), zlomek retušované hrany nástroje se strmou retuší (obr. 11:5), odlomená špička hrotu (obr. 11:6) a odštěpovač (obr. 11:23). Kolekci nástrojů z eratického silicitu i radiolaritu doplňují místně retušované artefakty (eratický silicit – obr. 11:19; radiolarit – obr. 11:21,25,29). Ve skupině moravských rohovců jsou zastoupeny pouze dva nástroje – klínové rydlo na bilaterálně strmě retušované čepeli z rohovce typu Troubky-Zdislavice (obr. 11:12, vzhledem k rozdílům v patinaci ale nelze vyloučit, že k vytvoření rydla došlo recentním poškozením) a nevýrazný bifaciálně opracovaný artefakt z blíže neurčeného lokálního rohovce (obr. 11:20). Z lim-